

РЕЦЕНЗИИ И ОБЗОРИ / REVIEWS AND SURVEYS

РЕЧНИК НА АКТИВНАТА ФРАЗЕОЛОГИЯ В БЪЛГАРСКИЯ И ПОЛСКИЯ ЕЗИК – ЦЕНЕН ПРИНОС В ДВУЕЗИЧНАТА СЛАВЯНСКА ФРАЗЕОГРАФИЯ

ДИАНА БЛАГОЕВА, СВЕТЛА КОЕВА, ВОЙЧЕХ СОСНОВСКИ, МАЧЕЙ ЯСКОТ. РЕЧНИК НА АКТИВНАТА ФРАЗЕОЛОГИЯ В БЪЛГАРСКИЯ И ПОЛСКИЯ ЕЗИК / LEKSYKON AKTYWNEJ FRAZEOLOGII BUŁGARSKIEJ I POLSKIEJ

СОФИЯ, ИЗДАТЕЛСТВО НА БАН „ПРОФ. МАРИН ДРИНОВ“, 2022

Представен е *Речник на активната фразеология в българския и полския език*, който е първият в славянската лексикография двуезичен фразеологичен речник, включващ материал от българския и полския език. Речникът се състои от две части: българско-полска и полско-българска, и представя значението, стилистичните особености и употребата на активно функциониращи в съвременната комуникация фразеологични единици от двата езика, както и техните съответствия в другия език. Трудът е ценен принос в славянската преводна фразеология.

Ключови думи: фразеология; фразеология; двуезичен речник; български език; полски език

THE DICTIONARY OF ACTIVE PHRASEOLOGY IN BULGARIAN AND POLISH – A VALUABLE CONTRIBUTION TO BILINGUAL SLAVIC PHRASEOGRAPHY

DIANA BLAGOEVA, SVETLA KOEVA, WOJCIECH SOSNOWSKI, MACIEJ JASKOT. A DICTIONARY OF ACTIVE PHRASEOLOGY IN BULGARIAN AND POLISH

SOPIA, PROF. MARIN DRINOV PUBLISHING HOUSE OF THE BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES, 2022

This review presents *The Dictionary of Active Phraseology in Bulgarian and Polish*. This is the first bilingual phraseological dictionary in Slavic lexicography which includes material from Bulgarian and Polish. The dictionary consists of two sections: a Bulgarian-Polish and a Polish-Bulgarian part and represents the meaning, stylistic features and use of phraseological units characterised as actively functioning linguistic items in each of the languages, along with their correspondences in the other language. The work is a valuable contribution to Slavic bilingual phraseography.

Keywords: phraseology; phraseography; bilingual dictionaries; Bulgarian language; Polish language

Неоспорим факт за всеки образован българин днес е, че овладяването на родния език е първата необходима предпоставка за осъществяването на адекватна речева комуникация в национална езикова среда. Съвременният начин на живот и активните процеси на глобализация обаче често изискват общуването да прекрочва по-тесните рамки на тази среда, което налага необходимостта от овладяването и на чужди езици. Във връзка с това днес преводните речници – както общите, така и диференциалните – стават особено нужни, популярни и търсени лексикографски справочници. Такива речници (двyezични, триезични и т.н.) се създават от векове в страните с отдавна изграден книжовен език и утвърдени преводни междуезикови контакти (особено богата е преводната лексикография например за френски, руски, английски). Българското речниково дело има сравнително по-кратка история, но е важно да се отбележи, че неговото начало се слага именно с преводни речници (Кювлиева-Мишайкова/*Kyuvelieva-Mishaykova* 1997). Този факт е показателен за осъзнаването на нуждата от подобни лексикографски трудове още от първите строители на българския книжовен език през Възраждането, сред които се откроява Ив. Богоров – автор на *Френско-български речник* (1869) и *Българско-френски речник* (1871). Оттук нататък такава необходимост не само че не е преставала да съществува, но дори става още по-осезаема в наши дни. От средата на 20. век, особено след създаването на специална Служба за български речник към Българската академия на науките през 1942 г., преобразувана впоследствие в Институт за български език, създаването на преводни речници в България получава особено развитие.

Ретроспективният поглед към фразеологията у нас показва, че събитие с важна значимост е издаването на *Фразеологичен речник на българския език* (в два тома) от авторски колектив в състав К. Ничева, С. Спасова-Михайлова и Кр. Чолакова (1974/1975), както и на *Нов фразеологичен речник на българския език* от К. Ничева (1993). Тези широко използвани трудове не само подпомагат развитието на фразеологичната теория и практика у нас, но се превръщат и в ценна основа за разработването на преводни фразеологични справочници. Разбира се, отпечатвани са и други фразеологични речници на българския език, които обаче са с по-тъсна насоченост, като например *Малък фразеологичен речник на българския език* (1998) и *Речник на фразеологизмите с библейски произход* (2002) на В. Вътов, *Фразеологичен синонимен речник на българския език* (2005) на А. Нанова, *Фразеологичен речник на българския език* (2014) на М. Банова и Ст. Димова и др.

Особено важна за межкултурната комуникация в съвременните условия е ролята на двyezичните фразеологични речници, които отговарят на необходимостта да се търсят адекватни решения при превода на фразеология (една от най-сложните задачи в преводаческата практика). У нас такива трудове започват да се издават през втората половина на 20. век, като

досега са публикувани речници за различни двойки езици (български и немски, български и руски, румънски и български и др.), срв. *Немско-български фразеологичен речник* (1958) и *Българско-немски фразеологичен речник* (1968) на Ж. Николова-Гълъбова и К. Гълъбов, *Българско-руски фразеологичен речник* (1974) на А. Кошелев и М. Леонидова, *Русско-български фразеологически словарь* (1980) на К. Андрейчина, С. Влахов, С. Димитрова и К. Запрянова, *Румънско-български фразеологичен речник* (1997) на Ст. Калдиева-Захариева и др.

Рецензираният труд е първият по рода си двуезичен справочник, насочен към описание на активната фразеология в българския и полския език. Той е разработен от утвърдени български и полски езиковеди – Д. Благоева, Св. Коева, В. Сосновски и М. Яскот – в рамките на съвместен проект между Института за български език при Българската академия на науките и Института за славистика при Полската академия на науките (Варшава).

Речникът се състои от българско-полска и полско-българска част, като всяка от тях включва по 500 активни фразеологични единици от съответния език и техните съответствия в другия език. Важно е уточнението, че за активни авторите на речника приемат тези фразеологизми, за които е установено, че се употребяват често в съвременната писмена и устна комуникация, и чието значение е познато на широк кръг от съвременните носители на българския (и съответно – полския) език. Установяването на активността на фразеологичните единици се осъществява чрез проведени анкети с носители на съответния език, както и въз основа на данни от съществуващите електронни корпуси за двата езика (Български национален корпус, Narodowy korpus języka polskiego, паралелни корпуси за български и полски и др.).

При уговарянето на понятието *фразеологизъм* авторите се придържат към виждането, че фразеологизмите са многокомпонентни (състоящи се поне от два лексикални елемента) единици, които се характеризират с признаците *семантична цялостност, експресивност, устойчивост и възпроизводимост*. За целите на описанието в речника е прието следното определение за фразеологизъм: „семантично неразчленима, относително устойчива многокомпонентна единица с експресивно значение, което не е сбор от значенията на отделните компоненти в нейния състав, която се възпроизвежда в речта като цялостна лексикална конфигурация“ (с. 8). Това виждане заема междинна позиция между широкото и тясното схващане за същността на фразеологията и е безспорно най-подходящо за създаването на двуезичен фразеологичен речник с неголям обем, каквото е рецензираното издание.

В съответствие с това в речника очаквано са включени фразеологични единици от следните типове:

а) устойчиви съчетания с идиоматичен характер: *mieć duszę na ramienu, kopnąć w kalendarz, podłożyć (komuś) świnie, szara myszka, figa z ma-*

kiem; хвърлям си думите на вятъра, гоня вятъра, изгубвам почва под краката си;

б) фраземи (устойчиви съчетания с образно значение, единият компонент в състава на които функционира в прякото си значение) като: *ślomiąny zaparł, sytuacja podbramkowa; конска доза;*

в) устойчиви сравнения като: *głupi jak but z lewej nogi, lać jak z cebra; червен като рак / цвекло, тъмно като в рог, като гъби (след дъжд).*

Явен е стремежът на авторите на речника да се представи преди всичко националноспецифичното във фразеологията на двата езика. Поради това извън рамките на речника съзнателно са оставени фразеологични интернационализми като *Syzyfowa praca, przekroczyć Rubikon; сизифов труд, авгиеви обори.*

Материалът за речника е подбран въз основа на обстойно и продължително наблюдение върху употребата на фразеологизми в българската и полската писмена и устна комуникация. Извършената ексцерпция на активни фразеологични единици обхваща разнообразни източници: съвременна художествена литература, заглавия и статии в периодични издания и информационни интернет сайтове, диалози от съвременни сериали и филми, реклами, разговорна реч и пр. Събраният фразеологичен материал е проверен чрез съпоставка с информацията от съществуващите лексикографски източници за двата езика.

Важна особеност на словниците за българско-полската и полско-българската част на речника е, че не са „огледални“, а са специално съставени от членовете на авторския колектив, които са носители на съответния език.

Според възприетата лексикографска традиция заглавните фразеологични единици в речника са подредени по азбучен ред: в българско-полската част – в съответствие с българската азбука, а в полско-българската – в съответствие с полската азбука.

По целесъобразност речниковите статии се състоят от три части, разположени една под друга: вяво – заглавна единица, тълкуване на заглавната единица и илюстративен пример на изходния език; вдясно – съответствие на заглавната единица от изходния езика в целевия език, тълкуване на съответствието и илюстративен пример на езика цел. Ако липсва фразеологично съответствие на заглавната единица от изходния език, това се означава със специален графичен знак – ∅. В такива случаи в дясната част от речниковата статия се включва тълкуване, без да се привежда илюстративен материал.

Значението на включените в речника фразеологизми се представя чрез тълкуване, като са избегнати синонимни дефиниции. Обоснован е стремежът на авторите тълкуванията да са кратки и с неусложнена синтактична структура. Приложените структурни модели на тълкуванията са подхо-

дящи и позволяват унифициране на семантичните дефиниции. Посочени са указания за съчетаемост и вариантност на фразеологичните единици, уместно са използвани и определени (не много на брой) функционално-стилистични квалификатори.

Тъй като авторите нямат за цел изчерпателно описание на семантиката на многозначните фразеологични единици в двата езика (поради ограниченията в обема на речника), описваният фразеологизъм от изходния език се представя само с едно от значенията си – най-често употребяваното. В случаите, когато се преценява, че няколко от съществуващите значения на фразеологичната единица са активни, те се представят в отделни речникови статии.

Удобство за ползващите речника е, че употребата на тълкуваните фразеологизми се илюстрира чрез кратки примери с форма на изречения, конструирани от авторите.

Друга важна особеност на труда е, че при определяне на отношенията на междуезикова еквивалентност се изхожда от семантиката, като съгласно с приетото в научната литература виждане за междуезиковата еквивалентност при фразеологизмите са представени следните типове еквивалентност: а) пълна еквивалентност (*zimny prysznic* и *студен душ*); б) частична еквивалентност (*гледам като теле в железница* и *patrzeć się / gapić się (na coś) jak cielę na malowane wrota*); в) функционална еквивалентност (*mieć duszę na ramieniu* и *трепери ми сърцето като на заек*); г) нулева еквивалентност (*mieć haka (na kogoś)*; *зная две и двеста, надвивам си / надвия си на масрафа*).

Трудът съдържа и подбрана библиография на теоретични изследвания и лексикографски източници, които са подпомогнали изграждането на концепцията му и процеса на неговото разработване.

Като първи по рода си двуезичен справочник, насочен към описание на актуалната фразеология в българския и полския език, речникът е ценно постижение в славянската фразеология. Предназначен както за българската, така и за полската читателска аудитория, той може да бъде полезен и за всички, които се интересуват от съвременното състояние на фразеологията в двата езика – студенти от филологическите специалности, преводачи, университетски преподаватели, лексикографи, езиковеди слависти и др. Изработената концепция за представяне на актуалното състояние на българската и полската фразеология е подходяща и може да послужи при разработването на други двуезични фразеологични речници на славянските езици.

В заключение трябва да се изтъкне, че направеният обзор, имащ за цел да набележи основните достойнства на *Речник на активната фразеология в българския и полския език* (2022) с автори Д. Благоева, Св. Коева, В.

Сосновски и М. Яскот и да подчертае неговата практическа стойност, дава възможност ясно да се осъзнае мястото на този важен и своевременно труд в преводната фразеография, както и значителните не само практико-описателни, но и теоретични постижения на неговите автори.

ЛИТЕРАТУРА

- Андрейчина, Влахов, Димитрова, Запрянова 1980: *Андрейчина, К., С. Влахов, С. Димитрова, К. Запрянова*. Русско-болгарский фразеологический словарь. София, Наука и изкуство; Москва, Русский язык.
- Банова, Димова 2014: *Банова М., Ст. Димова*. Фразеологичен речник на българския език: подбрано. София, Бан Мар.
- Богоров 1869/1871: *Богоров, Ив.* Френско-български и българско-френски речник. Ч. 1–2. Виена.
- Вътов 1998: *Вътов, В.* Малък фразеологичен речник на българския език. Велико Търново, Слово.
- Вътов 2002: *Вътов, В.* Библията в езика ни: Речник на фразеологизмите с библейски произход. Велико Търново, Слово.
- Калдиева-Захариева 1997: *Калдиева-Захариева, Ст.* Румънско-български фразеологичен речник. София, АИ „Проф. М. Дринов“.
- Кошелев, Леонидова 1974: *Кошелев, А., М. Леонидова*. Българско-руски фразеологичен речник. София, Наука и изкуство.
- Кювлиева-Мишайкова 1997: *Кювлиева-Мишайкова, В.* Българското речниково дело през Възраждането. София, АИ „Проф. М. Дринов“.
- Нанова 2005: *Нанова, А.* Фразеологичен синонимен речник на българския език. София, Хейзъл.
- Николова-Гълъбова, Гълъбов 1958: *Николова-Гълъбова, Ж., К. Гълъбов*. Немско-български фразеологичен речник. София, Наука и изкуство.
- Николова-Гълъбова, Гълъбов 1968: *Николова-Гълъбова, Ж., К. Гълъбов*. Българско-немски фразеологичен речник. София, Наука и изкуство.
- Ничева 1993: *Ничева, К.* Нов фразеологичен речник на българския език. София, УИ „Св. Климент Охридски“.
- Ничева, Спасова-Михайлова, Чолакова 1974/1975: *Ничева, К., С. Спасова-Михайлова, Кр. Чолакова*. Фразеологичен речник на българския език. София, БАН, т. 1–2.

REFERENCES

- Andreychina, Vlahov, Dimitrova, Zapryanova 1980: *Andreychina, K., S. Vlahov, S. Dimitrova, K. Zapryanova*. Russko-bolgarskij frazeologicheskij slovar'. Sofia: Nauka i izkustvo; Moskva, Russkij jazyk.
- Banova, Dimova 2014: *Banova M., St. Dimova*. Frazeologichen rechnik na balgarskiya ezik: podbrano. Sofia, Ban Mar.
- Bogorov 1869/1871: *Bogorov, Iv.* Frensko-balgarski i balgarsko-frenski rechnik. Ch. 1–2. Viena.
- Kaldieva-Zaharieva 1997: *Kaldieva-Zaharieva, St.* Rumansko-balgarski frazeologichen rechnik. Sofia, AI “Prof. M. Drinov”.

- Koshelev, Leonidova 1974: *Koshelev, A., M. Leonidova*. Balgarsko-ruski frazeologichen rechnik. Sofia, Nauka i izkustvo.
- Kyuvlieva-Mishaykova 1997: *Kyuvlieva-Mishaykova, V.* Balgarskoto rechnikovo delo prez Vazrazhdaneto. Sofia, AI "Prof. M. Drinov".
- Nanova 2005: *Nanova, A.* Frazeologichen sinonimen rechnik na balgarskiya ezik. Sofia, Heyzal.
- Nicheva 1993: *Nicheva, K.* Nov frazeologichen rechnik na balgarskiya ezik. Sofia, UI "Sv. Kliment Ohridski".
- Nicheva, Spasova-Mihaylova, Cholakova 1974/1975: *Nicheva, K., S. Spasova-Mihaylova, Kr. Cholakova*. Frazeologichen rechnik na balgarskiya ezik. Sofia, BAN, t. 1–2.
- Nikolova-Galabova, Galabov 1958: *Nikolova-Galabova, Zh., K. Galabov*. Nemsko-balgarski frazeologichen rechnik. Sofia, Nauka i izkustvo.
- Nikolova-Galabova, Galabov 1968: *Nikolova-Galabova, Zh., K. Galabov*. Balgarsko-nemski frazeologichen rechnik. Sofia: Nauka i izkustvo.
- Vatov 1998: *Vatov, V.* Malak frazeologichen rechnik na balgarskiya ezik. Veliko Tarnovo, Slovo.
- Vatov 2002: *Vatov, V.* Bibliyata v ezika ni: Rechnik na frazeologizmite s bibleyski prozhod. Veliko Tarnovo, Slovo.

Емилия Недкова / Emilia Nedkova

✉ Доц. д-р Емилия Недкова

Катедра по български език, литература и изкуство

Русенски университет „Ангел Кънчев“

ул. „Студентска“ № 8, 7017, Русе, България.

prevned@abv.bg

✉ Assoc. Prof. Emilia Nedkova, PhD

Department of Bulgarian Language, Literature and Art

“A. Kanchev” University of Ruse

Studentska 8, 7017, Ruse, Bulgaria

prevned@abv.bg

Публикувано: 30 юни 2022

Published: 30 June 2022